

6. Гоббс Т. Основы философии: в 2 т. / Т. Гоббс; [пер. с лат. и англ.; сост., ред. изд., авт. вступ, ст. и примеч. В. В. Соколова]. – М. : Мысль, Т 1 – 1989. – 622 с.
7. Коменский Я. А. Материнская школа / Я. А. Коменский. – М. : Государственное учебно-педагогическое издательство Министерства просвещения РСФСР, 1947. – 148 с.
8. Макаренко А. С. Книга для батьків / А. С. Макаренко. – К. : Радянська школа, 1980. – 328 с.
9. Образ человека в зеркале гуманизма: мыслители и педагоги эпохи Возрождения о формировании личности (XIV - XVII вв.) / [сост., вступ, статья и коммент. Н. В. Ревякиной, О. Ф. Кудрявцева]. – М.: Изд-во УРАО, 2007. – 400 с.
10. Платон. Законы / Платон. Государство; Законы; Политика. – М. : Мысль, 1998. – 798 с.
11. Сухомлинский В. А. Родительская педагогика / В. А. Сухомлинский. – Новосибирск : Зап. – Сиб. кн. изд-во, 1985. – 221с.
12. Ушинский К. Д. Избранные педагогические сочинения: в 2 т. / К. Д. Ушинский. – М. : Педагогика, Т 1 – 1974. – 560 с.

Article is devoted to the analysis of the study of the historical development of pedagogical approaches to determine the social and cultural functions of the motherhood, defined and characterized relations to motherhood in different historical periods

Key words: *motherhood, social functions, cultural functions, historical development, pedagogical approach.*

УДК 37.091.12.011.3-051(477.62)“18/19”

Татаринов. С.Й., Бойко Р.О.

ВИДАТНІ ПЕДАГОГИ БАХМУТА У ХІХ – НА ПОЧАТКУ ХХ СТ.

Уперше вивчені постаті відомих викладачів мови та літератури Бахмутського духовного училища Ф.І.Вартмінського, В.А.Смирнитського, майбутнього видатного археографа та музейника України Є.Й.Сіцинського, поета М.Ф.Чернявського, дослідника історії та етнографії Донеччини Л.М.Гайового, вчителя Реального училища та видавця журналу «Проблески» О.Л.Кобалєвського.

Будь-які відомості, дослідження про визначних педагогів Донеччини, які працювали у дорадянські часи, повністю відсутні у педагогічній літературі.

Царський уряд приділяв велику увагу системі православної освіти та підготовки священників [1].

Майже у кожному повіті створювалися духовні училища, духовні семінарії в губернських містах [2].

У стінах Бахмутського духовного училища, заснованого у А.В.Лисенковим у 1841 р., працювали доволі талановиті викладачі[3].

Вартмінський Феодосій Іванович був сином протоієрея, працював 4-м вчителем з 14 серпня 1863 р., викладав російську мову, церковний статут та нотні співи. Працював до 3 травня 1869р. Був священиком Благовіщенської, Троїцької церков Бахмута, законовчителем нижнього відділення повітового (міністерського) училища. Отримував спочатку 128 р 70 к., потім 276 р. на рік. Колишні учні та викладачі відзначали – «Вартмінский был человек даровитый, хорошо образованный, начитанный, толково знавший свой предмет и правильно преподававший, был один из наиболее деятельных преподавателей училища. Ученики особенно любили и уважали его за ласковое обращение с ними...Для большего удобства учеников Вартминский закупал нужные учебные книги и потом продавал ученикам по удешевленной цене...дарил ученикам или же одолжал для временного пользования учебные пособия». З метою допомоги

бідним учням у придбанні книги, Вартминський заявив училищному Правлінню «о своей готовности жертвовать ежемесячно по три книги в виде премии ученикам, тетради которых будут признаны заслуживающими особенного внимания, нравственного побуждения детей к лучшему исполнению диктовки, чистописания, возбудит в них соревнование». Єпископом Катеринославським Платоном 7 березня була накладена резолюція - «предоставить учителю Вартминскому поощрять наградами учеников» [3, с. 124].

Вартминський пропонував доглядачу училища А.В.Лисенкову зібрати гроші через обов'язкову купівлю священиками повіту виданої ним проповіді. Ідея викликала невдоволення Лисенкова, який доніс Платону, що «Вартминский позволяет выписывать руководства по русскому языку, не одобренные Св. Синодом для духовных училищ». У травні 1869 р. Вартминський перейшов на службу у Єлісаветградське духовне училище вчителем Закону Божого.

Вартминський мав велику бібліотеку вдома, якою користувалася міська громада. Було навіть видано «Каталог библиотеки госпожи М.А.Вартминской». Бібліотека, яка була власністю його дружини, була залишена у Бахмуті. У 1869-1870 рр. відома під назвою „городской библиотеки И.А Нилуса» [3, с. 125].

Смирнитський Василь Андрійович був сином диякона села Нижнього Слав'яно-Сербського повіту. Почав викладати з вересня 1869 р., зайняв посаду Вартминського і викладав російську мову, церковно- слов'янську мову і церковний спів. «Преподавал ученикам логично, понятно и приспособительно к детскому возрасту; владеет даром слова и умением довести ученика до возможности объяснить и пересказать слышанное, видна учительская практика». З 1879 р. перейшов вчителем латинської мови, молодший вчитель російської та церковної мов. За час служби мав 4 атестації інспекторами єпархії. Кілька періодів був помічником доглядача училища. 4 роки був членом Будівельної Комісії Будинку училищного гуртожитку, до 1884 р. член Правління від вчителів. Виконував обов'язки старости домової училищної церкви. «По должности учителя заведывает ученической библиотекой и чтением книг». Про В. А. Смирнитського у 1892 р. було написано: «принадлежит к числу наиболее трудолюбивых, честных и исполнительных деятелей училища за 50-летний период его существования. 23 года он подвизается на педагогическом поприще, относится к своему делу с искреннею любовью, охотой и энергией. Сознание своего долга и полная преданность ему, серьезное отношение к обязанностям и безусловно неукоснительное выполнение составляют неотъемлемые черты деятельности. Как преподаватель нисколько не устарел и не отстал от поступательного движения науки; следит за всеми изменениями в методах и приемах обучения детей. В обращении с воспитанниками всегда ровен и тактичен - к неисправным ученикам относится с требовательностью - к ученикам слабосильным, но усердным снисходителен, оказывает им помощь в свободное от занятий время. Внеклассным чтением книг учениками руководит тщательно» [3, с.127].

Ревізор С. І. Миропольский у 1889 р. відзначив: «учитель Смирнитский опытен, основательно знает свое дело и преподает с успехом. По своему трудолюбию, скромному характеру Смирницкий имеет доброе нравственное влияние на учащихся» [3, с. 128].

Сицинський Євмен Йосипович, кандидат богослів'я, який закінчив Київську духовну академію, займав посаду вчителя російської та церковної мов з 24 квітня 1886 р до 10 лютого 1888 р., до 10 серпня 1889 р. був викладачем латинської мови, був членом Правління, діловодом училища. Отримував платню 900 р., на квартиру 180 р. на рік. «Сицинский был весьма трудолюбивый и преданный науке деятель...учителем училища занимался археологическими исследованиями и посылал статьи в «Подольские Епархиальные Ведомости»... В последнее время известия о его трудах по славянским древностям появились на страницах «Исторического Вестника» за 1890 год. Знатоки возлагают на него надежды как на будущего ученого археолога» [3, с. 134].

Є.Й.Сицинський повернувся до Кам'янець-Подільська, прийняв сан священника Олександро-Невського собору. З 1890 року він секретар епархіального історико-архівного комітету, голова історико-архівного товариства. Редактор «Епархіальних відомостей», праць товариства, журналу «Православна Подолія». Сицинський виявив понад 2 тисячі археологічних пам'яток Подільської губернії, видав понад 180 праць-монографій, статей. Під час Директорії був деканом богословського факультету в Українському університеті, куди його запросив ректор І. Огієнко.

Як діяча «Просвіти» Є.Й. Сицинського за радянської влади постійно звільняли з роботи. У 1929 році ДПУ заарештувало 70-річного вченого за участь у т.з. «Спілці визволення України». Сицинський просидів у тюрмі 8 місяців. За цей час його будинок було конфісковано, бібліотеку розкрадено. Після арешту у 1937 році він помер у тюрмі у віці 78 років[4].

Прикладом видатного вихованця Бахмутського духовного училища може служити поет М.Ф. Чернявський. Він народився 3 січня 1868 року в селі Шахівка Бахмутського повіту. Його батько був дяком у Шахівці, потім дяком в селі Новобожедарівка Слово-Сербського повіту. В 1878 році Миколу віддали вчитися до духовного училища Бахмута, яке він закінчив в 1883 році. М.Ф. Чернявський вступив до Катеринославської духовної семінарії, яку закінчив у 1889 році. Повернувся до Бахмута і почав працювати вчителем церковних співів та музики (скрипка) з серпня 1889 р. «Жалованья штатного 280 р., из церковных сумм 150 руб., за уроки музики 110 р. и квартирного пособия 60 р. в год».

За відгуком ревізора Миропольського, непогано викладав, хоча і був молодим – «препо-даєт доволно успешно, хотя еще не обладает опытностью» [3, с. 137].

Можливо, що саме В.А.Смирнитський був першим вчителем Миколи Чернявського, прищепив йому любов до літератури та поезії. У будь-якому разі, Чернявський часто бував у нього вдома, спілкувався з родиною, тому й оженився на донці Софії. Їй М.Ф.Чернявський присвятив першу збірку поезій «Пісні кохання» (Харків, 1895).

У автобіографії 2 листопада 1906 року у Херсоні Чернявський згадує: «я став на вчителя в Бахмутській духовній школі і покинув цю службу аж у 1901 році». У Бахмуті Чернявський випустив свої перші поетичні збірки: «Пісні кохання» і «Донецькі сонети» (1898, Бахмут), видав збірку, присвячену пам'яті видатного українського письменника П. Куліша, який помер 2 лютого 1897 року. Чернявський підтримував зв'язки із дружиною П. Куліша, письменниками та громадськими діячами Л. Українкою, М. Вовчок, В. Стефаніком, С. Єфремовим, В. Винниченком, з 1900 року листувався з М.М. Коцюбинським. Як поет, Микола Федорович погано вписувався в етичне середовище Бахмутського духівництва, бо воно гнітило його «своєю задушливою атмосферою». Тому в 1901 році він залишає службу в духовній школі Бахмута і на запрошення М.М. Коцюбинського приймає рішення про переїзд до м. Чернігова, де працює статистиком у оцінювально-статистичному бюро Чернігівського земства. Напередодні свого від'їзду до Чернігова Чернявський та його дружина стали одними із засновників музично-драматичного Товариства Бахмута (вони присутні у Списку засновників). Влітку Софія з дітьми часто гостювала у батька у Бахмуті[5].

Микола Федорович був знайомий з багатьма майбутніми діячами української революції та Центральної Ради (ЦР). Існують листи поета до С.Єфремова, В.Винниченка, М.Шаповала [6].

З квітня 1903 року М.Ф. Чернявський почав працювати у Херсоні. У листопаді 1904 року на черговому земському зібранні його призначили секретарем. У Херсонському земстві Микола Федорович пропрацював з 1903 до 1919 року [7].

З 1917 року Микола Федорович бере активну участь у випусках «Вісника» Товариства «Українська хата», друкує численні статті. Після встановлення радянської влади деякий час викладає у педагогічному інституті.

Участь у «Просвіті» та «Українській хаті» відгукнулися арештами ДПУ в 1925, 1929 роках. М.Ф. Чернявський змушений був каятися перед чекістами, що «не оцінив велике значення вчення товариша В.І. Леніна»[8].

Як писалося у двотомному виданні творів письменника (Київ, «Дніпро», 1966 р.), «... відірваність від культурних центрів і тогочасного культурного життя негативно позначилась на письменницькій долі Миколи Чернявського».

Автор передмови двотомника В. Костенко написав про «розквіт видання творів письменника за радянських часів» (навіть 10-томне видання 1927 року...), але ані слова про арешти кінця 20-х років, ув'язнення і розстріл Миколи Федоровича в Херсонській тюрмі в 1937 році... В 1966 році написали, що письменник «помер у 1946 році».

Законовчителем - рабином Єврейського училища 1 розряду у Бахмуті, заснованого в 1852 р., був Аарон Розенфельд [9, с. 34]. Розенфельд народився у Берестечко (Волинській губернії) в 1846 р., закінчив курс Житомирського равинського училища в 1872 р.

Його дружина була лікарем Єврейської лікарні, а дочка стала відповідальним секретарем газети «Всеросійська кочегарня» в 1920-26 рр.

А. Розенфельд був яскравою особистістю – педагог, письменник.

Видав в 1880-1881 рр. у Варшаві Хрестоматію «*Gan Schaaschuijn*» зі зразковими перекладами на іврит М.Лермонтова («Ангел»), О. Пушкіна («Буря мглою...»), М. Некрасова та ін. Хрестоматія багаторазово перевидавалася для єврейських училищ Росії.

Був одним з співробітників першої єврейської щоденної газети «*Ha-Jom*». У «*Ha-Meliz*» («Схід») помістив ряд критичних статей під псевдонімами (Abner, Ballak, Dan, Abidanben Gideon) [9].

Серед вчителів земських училищ повіту виділявся Лука Микитович Гайовий, який почав працювати у чоловічому училищі села Луганське з 1886 р. Як людина активна, він брав участь у громадській організації вчителів повіту с приводу святкування 50- річчя народної освіти у 1905 році, видав 2 книги з історії та етнографії Бахмутського повіту у 1906 р., після громадянської війни збирав фольклор та публікував статті у часописі «Просвещение Донбасса (частушки про Махна, радянську владу, 1922-24 рр.). Його сліди загубилися у 20-ті роки...

До найяскравіших викладачів Реального училища, заснованого у 1908 р., належить О.Л. Кобалевський.

Олександр Лукич народився в Павлограді Катеринославської губернії 8 липня 1890 року. До революції 1917 р. мав чин статського радника, був інспектором і викладав в Реальному училищі [10]/

Назом з учнями випустив 6 номерів журналу «Проблески» (1916-1917 рр.). Останній номер «Проблесков» вийшов у березні 1917 р. В ньому надруковані вірш -«Галілей перед судом інквізиції» і друга частина критичної статті про поета Ігоря Северянина, дуже багато «проб пера» учня Реального училища та майбутнього філолога Харківського університету Олександра Фінкеля [11].

За радянських часів Кобалевський друкував статті по педагогіці в губернському освітньому журналі «Просвещение Донбасса» (1922-1924 рр.). Працював директором школи ім. Орджонікідзе. В 1937 році був незаконно репресований разом з вчителями Лотоцьким, Сатаневичем як «член контрреволюційної української повстанської організації». Розстріляний НКВС 29 січня 1938 р. у Артемівську. Реабілітований посмертно [10, с. 72].

Відомі педагоги Бахмута мали вплив на багатьох колег, учнів, не завжди були покірні встановленим правилам та вимогам начальства та існуючої влади, мали свої ідеї і наполегливо їх реалізовували у навчанні та вихованні, що викликало роздратування, репресії як за часів царату, так і у «світлі» радянські часи.

Список використаних джерел:

1. Благовидов Ф. Деятельность русского духовенства в отношении к народному образованию в царствование императора Александра II. – Казань: тип. Императорского Университета, 1891. – 374 с.; Дьяконов К.П. Духовная школа в царствование императора Николая I-го. – Сергиев Посад.:тип. Св. – Тр. Сергиевой Лавры, 1907. – 435 с.

2. Титлинов Б.В. Духовная школа в России в XIX столетии. Вып. I. К столетию духовно-учебной реформы 1808-го года. – Вильно: тип. „Русский Почин”, 1908. – 383 с.; Н.Мурзакевич. Материалы для истории Новороссийской иерархии // Прибавления к Херсонским епархиальным ведомостям. – 1878. – № 20. – С. 587 – 602
3. Бутовский А.И. Историческая записка о Бахмутском духовном училище за 60 лет. – Бахмут, 1893.
4. Видатні діячі науки і культури Києва в історико-краєзнавчому русі України. Біографічний довідник. - ч. 2– К, 2005.– С. 204-209.
5. Татаринів С.Й. Невідомі сторінки епістолярної спадщини М.Чернявського \ \ Відлуння віків. - № 2. – Київ, 2004. – С. 21-25
6. Листи до Михайла Коцюбинського: В 4 т. / Упоряд. та комент. В. Мазний; Ін-т л-ри ім. Т.Г.Шевченка НАН України – К - Ніжин: Укр. Пропілеї, Аспект-Поліграф, 2002-2003, - т.4.
7. Херсонський обласний архів. Справа фонду ГПУ М.Ф.Чернявського, 1929.; Справа фонду НКВС, 1937.
8. Казаков А.Л., Татаринів С.И., Федяев С.В. От «черты оседлости» к Холокосту. - Артемовск, 2003, - 76 с.
9. Еврейская энциклопедия России.: Изд. Брокгауза, - СПб, 1911, - т.13.
10. Татаринів С.Й., Федотов С.А. Історія педагогіки та навродної освіти Донбасу. – Харків: ЧП Мачулін, 2012, - 126 с.
11. Проблески. - Бахмут, 1916, - №№ 1-6

For the first time the personalities of language and literature teachers of the ecclesiastical school of Bahmut F.I. Vartminskiy, V.A. Smirnitkiy, future outstanding specialist in study of early texts and in museum management of Ukraine E.I. Sitsinskiy, poet N.F.Chernyavskiy, explorer of history and ethnography of Donetsk region L.N.Gayevoy, teacher of non-classical secondary school and publisher of the magazine "Probleski" A.L. Kobalevskiy.

УДК: 316.647.5:378.011.3-057.175:94

Тишик І. С.

МІЖЕТНІЧНА ТОЛЕРАНТНІСТЬ ЯК СКЛАДОВА ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВИКЛАДАЧА ІСТОРІЇ

На основі аналізу психолого-педагогічної літератури доведено важливість формування міжетнічної толерантності як однієї з визначальних складових професійного становлення майбутніх викладачів історії. У статті презентовані шляхи формування міжетнічної толерантності майбутнього викладача історії у процесі його підготовки в магістратурі. Визначені потенційні можливості наявних навчальних планів та регіони, що потребують підвищеної уваги в розв'язанні цього питання.

Ключові слова: міжетнічна толерантність, особистість майбутнього викладача історії, готовність майбутнього викладача історії.

Духовне та державне відродження України залежить від стратегії національної системи освіти й виховання майбутніх поколінь українців, які усвідомлюють свою національну ідентичність і причетність до світового співтовариства. Історично сформованим соціальним інститутом, який відповідає за спадкоємність і накопичення цінностей та норм, є освіта, а вагомою ланкою передачі системи цінностей, прийнятих у суспільстві, є вчитель, викладач. Однак освітній процес – це не тільки трансфер необхідної наукової інформації, але й процес